ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ ΤΟΥ ΓΕΝΙΚΟΥ ΕΙΣΑΓΓΕΛΕΑ G. FEDERICO MANCINI της 22ας Οκτωβρίου 1985 *

Κύριε πρόεδρε,
Κύριοι δικαστές,

1. Το Cour d'appel των Βρυξελλών, στο πλαίσιο ποινικής δίκης κατά βέλγου υπηκόου, ο οποίος κατηγορείται ότι εισήγαγε τρόφιμα, τα οποία είχαν υποστεί επεξεργασία με μη επιτρεπόμενες χρωστικές ουσίες, ζητεί από το Δικαστήριο να ερμηνεύσει τους κανόνες της Συνθήκης ΕΟΚ περί ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων και ιδίως την περιλαμβανόμενη στο πρώτο μέρος του άρθρου 36 αρχή, η οποία επιτρέπει « απαγορεύσεις ή ... περιορισμούς εισαγωγών... που δικαιολογούνται από λόγους ... προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων ». Το Δικαστήριο θα πρέπει να αποφανθεί αν η αρχή αυτή ισχύει επί των διατάξεων εθνικής νομοθεσίας οι οποίες απαγορεύουν γενικά (παρέχοντας, όμως, τη δυνατότητα στις δημόσιες αρχές να επιτρέπουν ανάλογα με την περίπτωση) τη διάθεση στο εμπόριο προϊόντων διατροφής στα οποία έχουν προστεθεί χρωστικές ουσίες και τα οποία έχουν εισαχθεί από άλλα κράτη μέλη όπου κυκλοφορούν νόμιμα.

Ας συνοψίσω τα πραγματικά περιστατικά. Κατά το 1978, σε ένα κατάστημα των Βρυξελλών, η βελγική υπηρεσία επιθεωρήσεως τροφίμων κατέσχε ορισμένες κονσέρβες με κόκκινα και μαύρα αυγά λουμπόψαρου προκειμένου να τις υποβάλει σε αναλύσεις. Το προϊόν αυτό, του σήματος « Popoff », διατίθεται στο εμπόριο από την εταιρία Wilhelm Erbst του Αμβούργου και εισάγεται στο Βέλγιο από τον Léon Motte, κάτοικο Woluwé-Saint-Pierre. Από την ανάλυση προέκυψε ότι τα αυγά περιείχαν δύο χρωστικές ουσίες (ερυθρό της κοχενίλλης και ινδιγοτίνη ή καρμίνιο του ινδικού) και μια συντηρητική ουσία (την εξαμεθυλενοτετραμίνη), η χρήση των οποίων δεν επιτρέπεται από τη βελγική νομοθεσία.

Ο Motte, κατηγορηθείς ότι εισήγαγε στο Βέλγιο τρόφιμα που περιέχουν απαγορευμένες πρόσθετες ουσίες, απηλλάγη από το δέκατο όγδοο τμήμα του Tribunal correctionnel (Πλημμελειοδικείο) Βρυξελλών με απόφαση της 9ης Μαΐου 1984. Το πρωτοβάθμιο δικαστήριο αποφάνθηκε: α) ότι η εξαμεθυλενοτετραμίνη, αν και απαγορευμένη κατά τον κρίσιμο χρόνο των πραγματικών περιστατικών της υπόθεσης, είχε αργότερα καταχωρηθεί στον κατάλογο των επιτρεπόμενων για τα αυγά μη καπνιστών ιχθύων ουσιών· επομένως, στην περίπτωση του Motte έπρεπε να τύχει εφαρμογής η ευνοϊκή γι' αυτόν διάταξη του άρθρου 2, δεύτερη παράγραφος, του βελγικού ποινικού κώδικα, σύμφωνα με την οποία « si la peine établie au temps du jugement diffère de celle qui était portée au temps de l'infraction, la peine la moins forte sera appliquée » (αν η ισχύουσα κατά το χρόνο εκδόσεως της αποφάσεως ποινή είναι διαφορετική από αυτή που ίσχυε κατά το χρόνο της τελέσεως της πράξεως, εφαρμόζεται η ευμενέστερη για τον κατηγορούμενο ποινή)· β) ότι η απαγόρευση χρήσεως κατά την επεξεργασία των αυγών λουμπόψαρου των δύο χρωστικών ουσιών, οι οποίες επιτρέπονται ιδίως για άλλα προϊόντα διατροφής, αποτελεί διάταξη ικανή να επιβάλει ποσοτικούς περιορισμούς επί των εισαγωγών και, επομένως, είναι αντίθετη προς τα άρθρα 30, 31 και 32 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Η εισαγγελική αρχή προσέβαλε την απόφαση και το όγδοο ποινικό τμήμα του Cour d'appel των Βρυξελλών, αφού επικύρωσε την πρωτοβάθμια απόφαση ως προς την κατηγορία σχετικά με τη χρήση εξαμεθυλενο-τετραμίνης, ανέβαλε την έκδοση οριστικής αποφάσεως και ζήτησε από το Δικαστήριο, κατ' εφαρμογή του άρθρου 177 της Συνθήκης ΕΟΚ να πληροφορηθεί « αν η απαγόρευση με το βασιλικό διάταγμα της 27ης Ιουλίου 1978 της χρήσεως ινδιγοτίνης και ερυθρού της κοχενίλλης Α στην

* Μετάφραση από τα ιταλικά.

επεξεργασία αυγών μη καπνιστών ιχθύων αποτελεί μέτρο ισοδύναμο προς ποσοτικούς περιορισμούς στην ελεύθερη κυκλοφορία των αγαθών; » (απόφαση της 26ης Σεπτεμβρίου 1984).

2. Για την ορθή κατανόηση της διαφοράς, είναι ανάγκη να δοθούν μερικές πληροφορίες ως προς τους κανόνες που διέπουν στο Βέλγιο τη χρήση των πρόσθετων ουσιών στα τρόφιμα καθώς και ως προς την κοινοτική ρύθμιση σχετικά με τις χρωστικές ουσίες.

Η βελγική νομοθεσία είναι αρκετά απλή. Προκειμένου μια χρωστική ουσία να μπορεί να χρησιμοποιηθεί κατά την επεξεργασία ενός προϊόντος διατροφής, είναι ανάγκη ο συνδυασμός χρωστικής ουσίας-προϊόντος να περιλαμβάνεται στον κατάλογο επιτρεπόμενων πρόσθετων χρωστικών ουσιών (άρθρο 4, παράγραφος 1, του νόμου της 24ης Ιανουαρίου 1977 περί της προστασίας της υγείας των καταναλωτών όσον αφορά τα είδη διατροφής και τα λοιπά προϊόντα, *Moniteur belge*, 1977, σ. 4501). Η διαδικασία καταχωρήσεως της ουσίας στον εν λόγω κατάλογο προβλέπει την έκδοση γνώμης του Ανωτάτου Συμβουλίου Υγιεινής, το οποίο καλείται να εκτιμήσει το επιβλαβές της πρόσθετης ουσίας, το βαθμό ανοχής της από τον ανθρώπινο οργανισμό καθώς και την αναγκαιότητα, τη χρησιμότητα ή τη σκοπιμότητα της χρήσεώς της. Σε εκτέλεση της περιλαμβανόμενης στο νόμο αυτό διάταξης (άρθρο 4, παράγραφος 2), το βασιλικό διάταγμα της 27ης Ιουλίου 1978 θέσπισε τον κατάλογο των επιτρεπόμενων στα είδη διατροφής πρόσθετων ουσιών (*Moniteur belge*, 1978, σ. 12523)· εντούτοις, ο κατάλογος αυτός τροποποιήθηκε επανειλημμένα (17 Απριλίου 1980, 15 Οκτωβρίου 1981, 22 Ιουνίου 1982 και 12 Ιουλίου 1984) σύμφωνα με την προβλεπόμενη στο βασιλικό διάταγμα της 1ης Δεκεμβρίου 1977 διαδικασία.

Συγκεκριμένα, οι περί ων ο λόγος στην κύρια υπόθεση χρωστικές ουσίες επιτρέπονται για την επεξεργασία πολλών προϊόντων (παγωτών, ορισμένων ζαχαρωτών, αλκοολούχων ποτών), όχι όμως και για την επεξεργασία αυγών ιχθύων. Αντιθέτως, άλλες ουσίες, όπως το μαύρο λαμπρό BN, η ταρτραζίνη, η αμαράνθη, η ερυθροσίνη και το κιτρινοπορτοκαλί S, μπορούν να χρησιμοποιούνται για την προσθήκη χρώματος στο προϊόν αυτό.

Εξάλλου, η κοινοτική ρύθμιση περιλαμβάνεται στην οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 1962 περί προσεγγίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών σχετικά με τις χρωστικές ύλες που επιτρέπεται να χρησιμοποιούνται στα τρόφιμα (ΕΕ ειδ. έκδ. 03/001, σ. 71). Το κείμενο αυτό προβλέπει μια πρώτη φάση εναρμονίσεως των νομοθεσιών των κρατών μελών, η οποία χαρακτηρίζεται από τη θέσπιση ενός ενιαίου πίνακα των χρωστικών ουσιών που επιτρέπονται για την επεξεργασία ειδών διατροφής. Σύμφωνα με το άρθρο 1 τα κράτη μέλη δεν μπορούν να επιτρέπουν τη χρήση χρωστικών ουσιών διαφορετικών από αυτές που περιλαμβάνονται στον κοινοτικό κατάλογο ούτε να απαγορεύουν γενικά τη χρήση των περιλαμβανόμενων στον κατάλογο ουσιών. Εξάλλου, δυνάμει του άρθρου 5, η οδηγία « δεν θίγει τις διατάξεις των εθνικών ρυθμίσεων που καθορίζουν τα τρόφιμα, τα οποία θα μπορούν να χρωματίζονται με τις ύλες που απαριθμούνται και τους όρους της χρήσεως αυτής ».

3. Κατά την ενώπιον του Δικαστηρίου διαδικασία ο Motte, οι κυβερνήσεις του Βελγίου και των Κάτω Χωρών καθώς και η Επιτροπή των Ευρωπαϊκών Κοινοτήτων κατέθεσαν γραπτές παρατηρήσεις. Οι κυβερνήσεις της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας και της Δανίας δεν παρενέβησαν παρά κατά τη διάρκεια της προφορικής φάσης.

Και οι τέσσερις κυβερνήσεις τάχθηκαν υπέρ της νομιμότητας από πλευράς του κοινοτικού δικαίου της βελγικής διαδικασίας η οποία, εξάλλου, είναι ανάλογη προς αυτή που ισχύει στα περισσότερα κράτη μέλη. Πράγματι, όπως συνάγεται από το άρθρο 5 της αναφερθείσας οδηγίας, η διαδικασία αυτή αποτελεί συνέπεια της απλώς εμβρυώδους εναρμονίσεως που έχει

πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα στον τομέα των χρωστικών ουσιών. Εξάλλου η διαδικασία αυτή ερείδεται στο άρθρο 36, πρώτο μέρος, της Συνθήκης ΕΟΚ, το οποίο επιτρέπει τις « απαγορεύσεις ή... περιορισμούς εισαγωγών ... που δικαιολογούνται από λόγους... προστασίας της υγείας και της ζωής των ανθρώπων ».

Συγκεκριμένα, κατά τη γνώμη της κυβερνήσεως των Βρυξελλών, η επίμαχη ρύθμιση είναι σύμφωνη προς την οδηγία του 1962. Πράγματι, αφενός, το ερυθρό της κοχενίλλης και η ινδιγοτίνη δεν αποτελούν αντικείμενο γενικής απαγόρευσης, δεδομένου ότι η χρήση τους επιτρέπεται για την προσθήκη χρώματος σε πολλά προϊόντα· αφετέρου, μόνο οι περιλαμβανόμενες στον κοινοτικό κατάλογο ουσίες επιτρέπονται για την επεξεργασία των αυγών των μη καπνιστών ιχθύων. Όμως, το Δικαστήριο, ερμηνεύοντας τις ανάλογες οδηγίες περί των συντηρητικών ουσιών και των αντιοξειδωτικών αναγνώρισε στα κράτη μέλη ευρεία διακριτική εξουσία όσον αφορά τον καθορισμό των πρόσθετων ουσιών που μπορούν να χρησιμοποιούνται στα τρόφιμα, αρκεί, ακριβώς, να συντρέχουν οι δύο αναφερθείσες προϋποθέσεις (αποφάσεις της 12ης Ιουνίου 1980, υπόθεση 88/79, Grunert, Racc. 1980, σ. 1827, και της 5ης Φεβρουαρίου 1981, υπόθεση 108/80, Kugelmann, Συλλογή 1981, σ. 433).

Περαιτέρω, πρέπει να αποκλειστεί ότι ο νόμος της 24ης Ιανουαρίου 1977 και το βασιλικό διάταγμα της 27ης Ιουλίου 1978 παραβιάζουν τα άρθρα 30 και επ. της Συνθήκης ΕΟΚ. Το μεταξύ των κρατών μελών εμπόριο δεν θα παρεμποδιζόταν παρά μόνο εφόσον φαινόταν ότι η χρήση μιας χρωστικής ουσίας, αν και απαγορευμένη για τα εισαγόμενα προϊόντα, επιτρέπεται για τα ίδια προϊόντα εγχώριας παρασκευής. Αντιθέτως, η διαδικασία καταχωρήσεως στο βελγικό κατάλογο επιτρεπόμενων πρόσθετων ουσιών εφαρμόζεται και στον έναν και στον άλλο τύπο τροφίμων.

Οι κυβερνήσεις της Ολλανδίας, της Δανίας και της Ομοσπονδιακής Δημοκρατίας της Γερμανίας δεν είναι σύμφωνες επί του τελευταίου αυτού επιχειρήματος. Κατά τη γνώμη τους, η θεσπιζόμενη από εθνική νομοθεσία απαγόρευση χρήσεως ορισμένων χρωστικών ουσιών στην επεξεργασία προϊόντων διατροφής είναι καταρχήν ικανή να παρεμβάλλει εμμέσως εμπόδια στην εισαγωγή τροφίμων που προέρχονται από κράτος μέλος στο οποίο οι ίδιες χρωστικές ουσίες επιτρέπονται. Εντούτοις, η απαγόρευση αυτή εξακολουθεί να συμβιβάζεται με το κοινοτικό δίκαιο τόσο λόγω της μερικότατης εναρμόνισης που έχει πραγματοποιηθεί από τις οδηγίες περί των χρωστικών ουσιών, των συντηρητικών ουσιών και των αντιοξειδωτικών όσον αφορά τις πρόσθετες στα είδη διατροφής ουσίες, όσο και κατόπιν της ερμηνείας των πηγών αυτών από το Δικαστήριο (αποφάσεις της 5ης Φεβρουαρίου 1981, υπόθεση 53/80, Kaasfabriek Eyssen, Συλλογή 1981, σ. 409, και της 14ης Ιουλίου 1983, υπόθεση 174/82, Sandoz, Συλλογή 1983, σ. 2445).

4. Η Επιτροπή και, φυσικά, ο κατηγορούμενος στην κύρια δίκη εξέφρασαν αντίθετη άποψη, δηλαδή ότι το επίμαχο σύστημα στερείται νομιμότητας.

Η άποψη της Επιτροπής έχει διατυπωθεί με σαφήνεια. Το κοινοτικό αυτό όργανο, αφού δέχτηκε ότι η βελγική ρύθμιση είναι σύμφωνη προς την οδηγία της 23ης Οκτωβρίου 1962 (οι δύο πρόσθετες ουσίες δεν απαγορεύονται σε όλες τις περιπτώσεις, ενώ η χρήση των ουσιών που προβλέπονται στο συνημμένο στο κείμενο αυτό κατάλογο επιτρέπεται για τα αυγά λουμπόψαρου), τη θεωρεί ως αντίθετη προς το σύστημα των άρθρων 30 και 36 της Συνθήκης. Για να αποδείξει την κρίση της αυτή, αρχίζει υπενθυμίζοντας το υπηρεσιακό σημείωμα που συνέταξε μετά την απόφαση της 20ής Φεβρουαρίου 1979 (υπόθεση 120/78, Rewe κατά Bundesmonopolverwaltung für Branntwein, « Cassis de Dijon », Racc. 1979, σ. 649) και το οποίο κοινοποίησε αργότερα στα κράτη μέλη. Στο σημείωμα αυτό διατείνεται ότι οι τεχνικές και εμπορικές ρυθμίσεις όσον αφορά ειδικώς τη σύνθεση, την ονομασία, την εμφάνιση και την παρασκευή προϊόντων πρέπει να αποκλείουν κάθε εμπόδιο στην κυκλοφορία εντός ενός κράτους μέλους « οποιουδήποτε προϊόντος που νομίμως παρασκευάζεται και διατίθεται στο εμπόριο » σε ένα άλλο κράτος

μέλος. Προφανώς κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει με ρυθμίσεις όπως αυτή που ισχύει στο Βέλγιο. Επομένως τέτοιες ρυθμίσεις για να εξαιρεθούν από την προβλεπόμενη στο άρθρο 30 απαγόρευση, πρέπει να δικαιολογούνται από έναν από τους αναφερόμενους στο άρθρο 36 λόγους ή από μια από τις επιτακτικές απαιτήσεις που καθορίζονται στην απόφαση « Cassis de Dijon ».

Ύστερα από αυτά, η Επιτροπή εξετάζει τη γραμμή που ακολούθησε το Δικαστήριο στις ήδη αναφερθείσες αποφάσεις Grunert, Kugelmann, Eyssen, Sandoz και τις αποφάσεις της 30ής Νοεμβρίου 1983, υπόθεση 227/82, Van Bennekom (Συλλογή 1983, σ. 3883) και της 19ης Σεπτεμβρίου 1984, υπόθεση 94/83, Heijn (Συλλογή 1984, σ. 3263). Όπως είναι γνωστό, όλες οι αποφάσεις αφορούν εθνικά συστήματα πρόσθετων ουσιών σε τρόφιμα, τα οποία είναι δυνατό να θεωρηθούν ως μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς, αλλά τα οποία οι αντίστοιχες κυβερνήσεις δικαιολογούν από την ανάγκη προστασίας της υγείας.

Κατά την άποψη του κοινοτικού οργάνου, από τη νομολογία αυτή προκύπτουν τα εξής κριτήρια: α) το κοινοτικό δίκαιο δεν έχει εισέτι ρυθμίσει τη χρήση των χρωστικών ουσιών: επομένως στα κράτη μέλη εναπόκειται να ρυθμίσουν τη χρήση των ουσιών αυτών επί του εδάφους τους, λαμβάνοντας υπόψη τη βλαπτικότητά τους· β) εντούτοις οι εθνικές ρυθμίσεις δεν μπορούν να έλθουν σε αντίθεση με τις αρχές που διέπουν την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων και ειδικότερα με την αρχή της αναλογικότητας (βλέπε τελευταία φράση του άρθρου 36)· επομένως η απαγόρευση χρήσεως ορισμένης ουσίας δεν πρέπει να αποκλείει τη δυνατότητα να επιτρέπεται η χρήση της εν λόγω ουσίας, εφόσον αυτή συμβιβάζεται με την προστασία της υγείας και ικανοποιεί πραγματική ανάγκη τεχνικής ή σχετικής με τη διατροφή φύσεως· γ) στις εθνικές αρχές, που επικαλούνται το άρθρο 36 για να δικαιολογήσουν περιοριστικά μέτρα στο εμπόριο, εναπόκειται να αποδείξουν, σε κάθε περίπτωση, ότι τα τελευταία είναι αναγκαία για την πραγματική προστασία των συμφερόντων που αφορά ο κανόνας αυτός και, ειδικότερα, της δημόσιας υγείας· δ) λαμβανομένων υπόψη, αφενός, των αβεβαιοτήτων που απαντώνται στο πεδίο της επιστήμης όσον αφορά το βαθμό της βλαπτικότητας των χρωστικών ουσιών και, αφετέρου, των διαφόρων συνηθειών που υφίστανται στην Κοινότητα όσον αφορά τη διατροφή, το άρθρο 36 επιτρέπει, επίσης, διαφορετικά μέτρα από αυτά που έχουν θεσπιστεί για τις ίδιες ουσίες σε ένα άλλο κράτος μέλος.

Επί της βάσεως αυτής η Επιτροπή κρίνει την επίμαχη ρύθμιση. Όπως προανέφερα, η Επιτροπή επισημαίνει ότι, μολονότι η τελευταία είναι σύμφωνη προς την οδηγία του 1962, η επέκταση της διαδικασίας της εγκρίσεως κυκλοφορίας των προϊόντων που νομίμως παρασκευάζονται και διατίθενται στο εμπόριο σε άλλο κράτος μέλος είναι αντίθετη προς το σύστημα των άρθρων 30 έως 36. Αυτό συνάγεται από τη νομολογία του Δικαστηρίου, η οποία απαγορεύει σε ένα κράτος να εμποδίζει την εισαγωγή ενός είδους διατροφής στο οποίο έχει προστεθεί χρωστική ουσία όταν: α) η εν λόγω ουσία αναγράφεται στο συνημμένο στην οδηγία της 23ης Οκτωβρίου 1962 πίνακα· β) η προσθήκη της χρωστικής ουσίας επιτράπηκε στο κράτος καταγωγής· γ) η προσθήκη χρωστικής ουσίας στο προϊόν ικανοποιεί τεχνολογική ή σχετική με τη διατροφή απαίτηση.

Πράγματι, κατά το χρόνο της εισαγωγής, το ερυθρό της κοχενίλλης και η ινδιγοτίνη έχουν ήδη υποστεί δύο ελέγχους. Πρώτα απ' όλα οι βλαβερές τους συνέπειες εκτιμήθηκαν, πριν καταχωρηθούν στον κοινοτικό κατάλογο, υπό το φως των διεθνών επιστημονικών γνώσεων και, συγκεκριμένα, των μελετών που έχουν πραγματοποιηθεί υπό της Επιστημονικής Επιτροπής Ανθρώπινης Διατροφής επί της δόσεως πρόσθετων ουσιών που μπορεί να απορροφάται ημερησίως χωρίς κίνδυνο για την υγεία. Κατόπιν, οι απορρέοντες από τη χρήση των δύο ουσιών κίνδυνοι εκτιμήθηκαν από το κράτος καταγωγής στο πλαίσιο της διαδικα-

σίας παροχής άδειας χρήσεως του προϊόντος. Προσθέτω ότι στην περίπτωση των αυγών λουμπόψαρου η προσθήκη χρώματος ανταποκρίνεται σε αδιαμφισβήτητη τεχνολογική ανάγκη.

Συνεπώς, κανόνες όπως οι ισχύοντες στο Βέλγιο συνιστούν μέτρα ισοδύναμου αποτελέσματος προς ποσοτικούς περιορισμούς και εμπίπτουν στις διατάξεις του άρθρου 30. Μπορεί να αντιταχθεί ότι, δεδομένου ότι στον τομέα των χρωστικών ουσιών δεν υφίσταται παρά μερική εναρμόνιση, τα κράτη μπορούν να περιορίζουν την ελευθερία κυκλοφορίας των εμπορευμάτων επικαλούμενα την εξαίρεση του άρθρου 36. Αλλά η Επιτροπή αρνείται ότι κάτι τέτοιο συμβαίνει στην προκειμένη περίπτωση. Κατά τη γνώμη της, η επίμαχη ρύθμιση δεν συγκεντρώνει τις προϋποθέσεις που το Δικαστήριο δέχτηκε ότι θέτει ο κανόνας αυτός, εφόσον η εισαγωγή εμπλουτισμένων με χρωστικές ουσίες προϊόντων απαγορεύεται περίπου a priori: δηλαδή χωρίς να παρέχεται απόδειξη ότι η εισαγωγή τους συνιστά κίνδυνο για την υγεία. Αφετέρου, η παραπομπή των κυβερνήσεων στις αποφάσεις επί των υποθέσεων Eyssen, Sandoz και Van Bennekom δεν είναι εύστοχες: πράγματι οι περί ων ο λόγος πρόσθετες ουσίες στις υποθέσεις αυτές (νισίνη και βιταμίνες) δεν συμπεριλαμβάνονταν στους κοινοτικούς καταλόγους, ενώ τα εξεταζόμενα σήμερα προϊόντα είναι δύο ουσίες που περιλαμβάνονται στο παράρτημα της οδηγίας του 1962.

Εν πάση περιπτώσει, η αρχή της αναλογικότητας παραβιάζεται υπό την έννοια ότι η επέκταση της διαδικασίας χορηγήσεως άδειας για τα εισαγόμενα προϊόντα φαίνεται υπερβολική σε σχέση με τον επιδιωκόμενο από το νομοθέτη σκοπό. Το ίδιο αποτέλεσμα θα μπορούσε κάλλιστα να επιτευχθεί με το να υποχρεούται ο εισαγωγέας που επιθυμεί να διαθέσει στο εμπόριο το επεξεργασθέν με χρωστική ουσία προϊόν να ενημερώνει τις αρχές του κράτους του. Πράγματι μια τέτοιου είδους ρύθμιση θα επέτρεπε στις τελευταίες να διαπιστώνουν, λαμβάνοντας υπόψη τις σχετικές με τη διατροφή συνήθειες και την παρουσία στην αγορά τροφίμων που περιέχουν την ίδια πρόσθετη ουσία, αν υφίσταται κίνδυνος η εισαγωγή του προϊόντος να εξωθήσει τους καταναλωτές να απορροφούν περισσότερη από την επιτρεπόμενη ημερήσια δόση: κατ' αυτό, όμως, τον τρόπο, το εμπόριο θα παρεμποδιζόταν σε σημαντικά λιγότερο αισθητό βαθμό.

Εξάλλου, ο Motte φρονεί ότι το ασυμβίβαστο της περί ης ο λόγος ρύθμισης με το κοινοτικό δίκαιο καταφαίνεται από δύο μεταγενέστερα στοιχεία: α) την αντίθεση του βασιλικού διατάγματος της 27ης Ιουλίου 1978 προς το άρθρο 32 της Συνθήκης ΕΟΚ το οποίο επιβάλλει στα κράτη μέλη να μην καθιστούν περισσότερο περιοριστικά τα υφιστάμενα κατά το χρόνο ενάρξεως ισχύος της Συνθήκης μέτρα· β) την αδυναμία να θεωρηθούν ως μέτρα που προορίζονται για την προστασία της υγείας — και τα οποία δικαιολογούνται σύμφωνα με το άρθρο 36 — οι εκτιμήσεις του Ανωτάτου Συμβουλίου Υγιεινής του Βελγίου ως προς την αναγκαιότητα, τη χρησιμότητα και τη σκοπιμότητα της χρήσης των πρόσθετων ουσιών.

5. Το προδικαστικό ερώτημα του δικαστηρίου των Βρυξελλών, διατυπωμένο κατά τρόπο περισσότερο σύμφωνο προς το κείμενο της διάταξης του άρθρου 177, αφορά τη νομιμότητα από πλευράς κοινοτικού δικαίου μιας εθνικής νομοθεσίας η οποία απαγορεύει, εκτός αν έχει χορηγηθεί διοικητική άδεια, τη διάθεση στο εμπόριο των προϊόντων διατροφής α) που έχουν παρασκευαστεί με την προσθήκη χρωστικών ουσιών που περιλαμβάνονται στον κοινοτικό κατάλογο επιτρεπόμενων πρόσθετων ουσιών και β) που κυκλοφορούν στο εμπόριο του κράτους μέλους καταγωγής. Επομένως, πρέπει να παρασχεθούν στο παραπέμπον δικαστήριο στοιχεία που να του επιτρέψουν να κρίνει αν ο προληπτικός έλεγχος στον οποίο υπόκειται η διαδικασία χορηγήσεως άδειας είναι θεμιτός ακόμα και όσον αφορά τα εισαγόμενα προϊόντα τα οποία έχουν ήδη υποστεί ανάλογο έλεγχο στο κράτος προελεύσεως, ή αν ο εν λόγω έλεγχος είναι ασυμβίβαστος προς τις διατάξεις της Συνθήκης και τους κανόνες του παράγωγου δικαίου όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων.

Τιθέμενο κατ' αυτό τον τρόπο, το πρόβλημα δεν είναι νέο. Το Δικαστήριο εξέτασε το πρόβλημα αυτό σε μια σειρά αποφάσεων (Grunert, Eyssen, Sandoz, Kugelmann, Van Bennekom, Heijn, που έχουν ήδη αναφερθεί, και στην απόφαση της 17ης Δεκεμβρίου 1981, Frans-Nederlandse Maatschappij voor Biologische Producten, υπόθεση 272/80, Συλλογή 1981, σ. 3277) οι οποίες, εξαιρουμένων των ιδιαιτεροτήτων κάθε συγκεκριμένης περίπτωσης, αποτελούν σταθερό έρεισμα για να θεμελιωθεί η απάντηση στο προδικαστικό ερώτημα. Ας πω ευθύς εξαρχής ότι, κατά τη γνώμη μου, τα επιχειρήματα με τα οποία οι τέσσερις κυβερνήσεις υποστήριξαν τη νομιμότητα της επίμαχης ρύθμισης έχουν πλειστάκις επικυρωθεί από τη νομολογία του Δικαστηρίου. Αντίθετα, οι αρχές που έχει αναγνωρίσει το Δικαστήριο αποκλείουν το βάσιμο της υποστηριζόμενης από την Επιτροπή και τον Motte άποψης.

6. Καταρχάς, είναι σκόπιμο να τονιστεί ότι όλοι οι παρεμβαίνοντες, με εξαίρεση τη βελγική κυβέρνηση, θεωρούν ότι η περί ης ο λόγος ρύθμιση είναι αντίθετη προς το άρθρο 30 της Συνθήκης. Εξάλλου, δεν είναι δυνατό να υπάρχουν αμφιβολίες επί του σημείου αυτού: είναι προφανές ότι μια γενική απαγόρευση (πλην χορηγήσεως άδειας ad hoc) προσθήκης ορισμένων χρωστικών ουσιών σε προϊόν διατροφής συνεπάγεται την αδυναμία εισαγωγής και κυκλοφορίας στην αγορά του κατ' αυτό τον τρόπο επεξεργασθέντος προϊόντος (βλέπε σχετικά την απόφαση Sandoz, 8η σκέψη). Αλλά, άπαξ και διαπιστωθεί αυτό και αφού έχει συναχθεί ότι κανόνες παρόμοιοι προς αυτούς του βασιλικού διατάγματος της 27ης Ιουλίου 1978 παρεμποδίζουν το ενδοκοινοτικό εμπόριο, έχει σημασία τώρα να εξακριβωθεί αν και εντός ποίων ορίων τα κράτη μέλη μπορούν να εισάγουν ή να διατηρούν τους κανόνες αυτούς στις έννομες τάξεις τους. Όπως προαναφέρθηκε, οι διατάξεις που πρόκειται να εξεταστούν για το σκοπό αυτό περιλαμβάνονται στην οδηγία του Συμβουλίου της 23ης Οκτωβρίου 1962 και στο άρθρο 36 της Συνθήκης ΕΟΚ.

Αφού έθεσα τις πιο πάνω προϋποθέσεις, ας αναλύσω τα επιχειρήματα της Επιτροπής και του Motte κατά τη σειρά που ανέφερα. Το πρώτο επιχείρημα, όπως ενθυμείται το Δικαστήριο, ερείδεται στην παρουσία του ερυθρού της κοχενίλλης και της ινδιγοτίνης στο συνημμένο στο παράρτημα της οδηγίας κατάλογο: η καταχώρηση μιας πρόσθετης ουσίας στον κατάλογο αυτό — ισχυρίζεται κυρίως η Επιτροπή — υποχρεώνει τα κράτη μέλη να επιτρέπουν τη χρήση της σε όλες τις περιπτώσεις και, καθώς η εν λόγω καταχώρηση βασίζεται επί των μελετών της Επιστημονικής Επιτροπής Ανθρώπινης Διατροφής, της απονέμει ένα πραγματικό δίπλωμα μη βλαπτικότητας. Όμως, η πρώτη παρατήρηση ασφαλώς είναι πεπλανημένη. Η κατάρτιση του πίνακα ουδόλως στοχεύει στο να υποχρεωθούν τα κράτη να επιτρέπουν τη χρήση των απαριθμούμενων σ' αυτόν ουσιών, αλλά, αντιθέτως, στο να εμποδιστούν τα κράτη από το να επιτρέπουν τη χρήση των ουσιών που αποκλείει. Με άλλα λόγια, ο πίνακας θέτει μια αρνητική υποχρέωση ή, αν θέλετε, μια απαγόρευση.

Η ερμηνεία αυτή ενισχύεται από τα άρθρα 1 και 5 της οδηγίας: τα κράτη — θεσπίζει το πρώτο — *μπορούν* (επομένως δεν οφείλουν) να επιτρέπουν τη χρήση μιας ουσίας σε ένα συγκεκριμένο προϊόν· η οδηγία — ορίζει το δεύτερο — δεν θίγει τις διατάξεις των εθνικών ρυθμίσεων που καθορίζουν τα προϊόντα που μπορούν να χρωματίζονται με τις προβλεπόμενες ουσίες. Και δεν είναι αυτό όλο. Ο στόχος του κειμένου αυτού αποτελεί επίσης επιχείρημα κατά την ίδια κατεύθυνση (και αυτό είναι που μετρά περισσότερο). Σύμφωνα με τις αιτιολογικές της σκέψεις, η οδηγία δεν αποτελεί παρά την πρώτη φάση της διαδικασίας που αποσκοπεί στην εναρμόνιση των εθνικών νομοθεσιών στον περί ου ο λόγος τομέα και η φάση αυτή συγκεκριμενοποιείται ακριβώς με την πρόβλεψη ενός περιοριστικού καταλόγου των ουσιών των οποίων επιτρέπεται η χρήση. Συμπερασματικά, όπως έχω ήδη αναφέρει, πρόκειται περί μιας εμβρυώδους προσεγγίσεως: πολύ μικρής για να έχει σοβαρή επίπτωση επί της εξουσίας των κρατών μελών να θεσπίζουν με τη σειρά τους κατάλογο των προϊόντων που μπορούν να επεξεργαστούν με τις απαριθμούμενες στην οδηγία χρωστικές ουσίες και να καθορίζουν τις προϋποθέσεις της χρησιμοποίησής τους.

Αλλά δεν είναι μόνο αυτό. Η χρονική σειρά κατά την οποία θα οργανωθεί η εναρμόνιση του τομέα (σήμερα ο κατάλογος, αύριο ο προσδιορισμός των προϊόντων και των πρόσθετων ουσιών που επιτρέπονται για καθένα απ' αυτά) είναι ταυτόσημη προς αυτές που ο κοινοτικός νομοθέτης προέβλεψε στις λοιπές οδηγίες σχετικά με τις πρόσθετες ουσίες στα είδη διατροφής [οδηγία 64/54 περί των συντηρητικών (ουσιών) και οδηγία 70/357 περί των ουσιών που έχουν αντιοξειδωτικό αποτέλεσμα]. Επομένως, στην υπό κρίση περίπτωση επιτρέπεται να εφαρμοστούν οι παρατηρήσεις που διατύπωσε το Δικαστήριο στις αποφάσεις Grunert και Kugelmann ερμηνεύοντας τις εν λόγω πηγές. « Τα κράτη μέλη — έκρινε το Δικαστήριο — διατηρούν κάποια ελευθερία όσον αφορά την προσθήκη (πρόσθετων ουσιών)... υπό τη διττή προϋπόθεση ότι δεν επιτρέπεται η χρήση καμιάς συντηρητικής ή αντιοξειδωτικής ουσίας η οποία δεν περιλαμβάνεται σε έναν από τους συνημμένους στις οδηγίες καταλόγους και ότι η χρήση (μιας ουσίας) που αναφέρεται σ' αυτούς δεν απαγορεύεται πλήρως » (Grunert, 8η σκέψη). Αυτό, φυσικά, εφόσον η προσθήκη δεν ανταποκρίνεται σε καμιά « τεχνολογική ανάγκη » (Kugelmann, 7η σκέψη).

Δεύτερον, θεωρώ κάπως ριψοκίνδυνη την άποψη σύμφωνα με την οποία αρκεί η καταχώρηση μιας πρόσθετης ουσίας στον κοινοτικό κατάλογο για να βεβαιούται η έλλειψη βλαπτικότητάς της. Πρώτα απ' όλα, θεωρώ απίθανο μια οδηγία με χρονολογία 23 Οκτωβρίου 1962 να λαμβάνει υπόψη της τα πιο πρόσφατα επιστημονικά επιτεύγματα. Έπειτα είναι αμφίβολο αν τα αποτελέσματα των ερευνών που πραγματοποίησε η Επιτροπή Ανθρώπινης Διατροφής έχουν την απόλυτη αξιοπιστία που προϋποθέτει το επιχείρημα της Επιτροπής. Ας πω ευθύς εξαρχής ότι η παραδεκτή ημερήσια δόση μιας χρωστικής ουσίας (0,5 χιλιοστόγραμμα ανά χιλιόγραμμο βάρους του σώματος στην περίπτωση των χρωστικών ουσιών της υπό κρίση υπόθεσης) καθορίζεται δι' αναλόγου εφαρμογής των αποτελεσμάτων που έχουν επιτευχθεί επί ζώων. Όμως, στην ίδια γνώμη της Επιστημονικής Επιτροπής που η Επιτροπή επισυνάπτει στις παρατηρήσεις της διαβάζω: « Η κατ' αναλογία εφαρμογή είναι τόσο ασφαλέστερη όσο το επιλεγέν για το πείραμα είδος συγγενεύει περισσότερο με τον άνθρωπο. Δυστυχώς η ιδανική αυτή κατάσταση σπάνια απαντάται και πρέπει να συνειδητοποιηθεί το ευμετάβλητο των αντιδράσεων και οι ευαισθησίες των διαφόρων ειδών του ζωικού βασιλείου και γενών που επιλέγησαν για εργαστηριακές μελέτες » (rapport της 22ας Φεβρουαρίου 1980, σ. 22).

Και δεν είναι μόνο αυτά. Ας ανατρέξω και σε άλλες εκθέσεις της Επιστημονικής Επιτροπής: πληροφορούμεθα ότι για το ερυθρό της κοχενίλλης Α, οι μελέτες μεταλλάξεως πραγματοποιήθηκαν in vitro και ότι δεν έγιναν πειράματα επί του μεταβολισμού. Εξάλλου, πληροφορούμεθα ότι τουλάχιστον η ινδιγοτίνη « απορροφάται ελάχιστα από τον εντερικό σωλήνα » (rapport 1984, doc. EUR 8752, σσ. 59 έως 61, που έχει επισυναφθεί στις παρατηρήσεις της Επιτροπής). Υπό τις περιστάσεις αυτές, δεν βλέπω πώς είναι δυνατό να μην ισχύει επί της υποθέσεως Motte η αρχή που θέσπισε το Δικαστήριο στην υπόθεση Frans-Nederlandse Maatschappij και επικύρωσε στις υποθέσεις Sandoz και Van Bennekom. « Εφόσον — αποφάνθηκε το Δικαστήριο — παραμένουν αμφιβολίες, κατά το παρόν στάδιο εξελίξεως της επιστημονικής έρευνας, εναπόκειται στα κράτη..., ελλείψει εναρμονίσεως, να αποφασίζουν για το βαθμό προστασίας της υγείας και της ζωής των προσώπων, λαμβάνοντας υπόψη τις απαιτήσεις της ελεύθερης κυκλοφορίας των εμπορευμάτων ». Ας μη μου αντιταχθεί, όπως κάνει η Επιτροπή, ότι, στις περιπτώσεις αυτές, επρόκειτο για ουσίες (νισίνη και βιταμίνες) οι οποίες δεν περιλαμβάνονται στους κοινοτικούς καταλόγους. Πράγματι, η νισίνη αναφέρεται ρητώς στο άρθρο 6 της οδηγίας 64/54, οι δε βιταμίνες δεν εμφανίζονται στους καταλόγους διότι είναι σχεδόν πάντοτε αβλαβείς.

7. Το δεύτερο επιχείρημα της Επιτροπής είναι ακόμα πιο εύθραυστο· αφού η προσθήκη χρωστικών ουσιών στα αυγά λουμπόψαρου επιτράπηκε στο κράτος καταγωγής — λέει η Επιτροπή — δεν μπορεί να υπόκειται σε νέα έγκριση στο κράτος εισαγωγής. Αντιθέτως, στην υπόθεση Frans-Nederlandse Maatschappij, όπου το αντικείμενο απαγορεύσεως ήταν ένα παρασιτοκτόνο που περιείχε τοξικές ουσίες, το Δικαστήριο αποφάνθηκε ότι ένα κράτος μπορεί « να απαιτεί προηγούμενη έγκριση για την κυκλοφορία (του εν λόγω προϊόντος) ακόμη και αν το προϊόν αυτό έχει ήδη τύχει εγκρίσεως σε άλλο κράτος μέλος » (16η σκέψη). Ο κανόνας που θέσπισε το Δικαστήριο στην υπόθεση Heijn δεν είναι λιγότερο σημαντικός για τους σκοπούς της προκειμένης περίπτωσης: τα κράτη μέλη μπορούν να θεσπίζουν ρυθμίσεις για τα τρόφιμα που περιέχουν πρόσθετες ουσίες κατά τρόπο που να είναι δυνατό « να διαφέρει από χώρα σε χώρα ανάλογα με τις κλιματολογικές συνθήκες, τη σύνθεση της συνήθους διατροφής του πληθυσμού... και ... την υγεία του πληθυσμού. Στο πλαίσιο αυτό, μπορούν να διαφοροποιούν το επιτρεπόμενο όριο περιεκτικότητας ενός και του αυτού παρασιτοκτόνου για διαφορετικά τρόφιμα » (16η σκέψη).

Όπως είναι γνωστό, ο απόλυτος χαρακτήρας των αρχών αυτών μετριάστηκε από τις ίδιες αποφάσεις καθώς και από άλλες: έτσι, το κράτος εισαγωγής δεν μπορεί να απαιτεί, χωρίς να παρίσταται ανάγκη, αναλύσεις ή δοκιμές, εφόσον οι εξετάσεις αυτές έχουν ήδη πραγματοποιηθεί σε άλλο κράτος μέλος, τα δε αποτελέσματά τους έχουν τεθεί στη διάθεσή του (επί λέξει, Frans-Nederlandse Maatschappij, 14η σκέψη). Αλλά οι αρχές αυτές εξακολουθούν να ισχύουν και είναι σωστό το Δικαστήριο να συνεχίσει να τις επικυρώνει δυναμικά εφόσον δεν θέλει η άσκηση της εξουσίας, που το άρθρο 36 παρέχει σε κάθε κράτος μέλος, να δεσμεύει όλα τα άλλα κράτη μέλη της Κοινότητας. Πράγματι, αν γίνει δεκτή η άποψη της Επιτροπής, τα τελευταία θα μπορούσαν να εξαναγκαστούν να προσαρμόσουν τις νομοθεσίες τους προς αυτή του κράτους που έχει υιοθετήσει την περισσότερο ελαστική όσον αφορά θέματα υγείας στάση. Έτσι, η διάταξη της Συνθήκης θα έπαιζε, σύμφωνα με ένα πνεύμα εντελώς ξένο προς αυτή, το ρόλο οργάνου που θα αποσκοπούσε στην εναρμόνιση των εθνικών ρυθμίσεων βάσει της λιγότερο έντονης ευαισθησίας ως προς τα προβλήματα υγείας.

8. Το τρίτο επιχείρημα που προβάλλει η Επιτροπή βασίζεται επί της τεχνολογικής ή σχετικής με τη διατροφή ανάγκης στην οποία ανταποκρίνεται η προσθήκη χρώματος στα αυγά λουμπόψαρου. Το κράτος που δεν λαμβάνει υπόψη του την ανάγκη αυτή απαγορεύοντας τις ουσίες που είναι ικανές να την ικανοποιήσουν έρχεται σε αντίθεση με τη νομολογία του Δικαστηρίου. Για άλλη μια φορά δεν συμφωνώ. Πράγματι, η τεχνολογική ανάγκη πρόσθετων ουσιών στα είδη διατροφής υφίσταται μόνο όταν η προσθήκη τους είναι απαραίτητη στις φάσεις κατά τη διάρκεια των οποίων εκτυλίσσεται η διαδικασία παρασκευής του προϊόντος (έχω υπόψη μου τις συντηρητικές ουσίες, τα γαλακτοποιητικά και τα πηκτικά). Η απαίτηση που οδηγεί στην προσθήκη χρώματος στο περί ου ο λόγος προϊόν είναι ουσιωδώς διαφορετική: είναι οργανοληπτικής, ή, μάλλον, ψυχολογικής φύσεως, όπως αποδεικνύεται από το γεγονός ότι υφίστανται στην αγορά και αυγά ιχθύων που δεν περιέχουν χρωστικές ουσίες γι' αυτούς που είναι περισσότερο επαναστάτες στη γαστρονομική θεαματικότητα ή περισσότερο προσεκτικοί στην αγνότητα των τροφίμων τους. Επομένως, θεωρώ υπερβολικό να χαρακτηρίσω ως τεχνολογικής ή σχετικής με τη διατροφή φύσεως την ανάγκη να καθίστανται τα αυγά του λουμπόψαρου ορεκτικότερα με το να εμφανίζονται παρόμοια, όχι βέβαια στη γεύση, με το ευγενέστερο προϊόν: δηλαδή τα αυγά του οξυρρύγχου και τα αυγά ορισμένων σολομιδών και κυπρινιδών.

9. Τέταρτον, η Επιτροπή ισχυρίζεται ότι η επίμαχη ρύθμιση απαγορεύει a priori την εφαρμογή των περιεχόντων χρωστικές ουσίες

προϊόντων: « a priori » σημαίνει ότι το κράτος εισαγωγής απαλλάσσεται από την υποχρέωση να αιτιολογήσει τον κίνδυνο που η εισαγωγή των προϊόντων αυτών συνεπάγεται για την υγεία των πολιτών. Είναι ευχερές να αντικρουστεί η παρατήρηση αυτή. Πράγματι στην περί ης ο λόγος ρύθμιση, η απαγόρευση δεν είναι απόλυτη αλλά αποτελεί τον κεντρικό κανόνα ενός ελαστικού συστήματος το οποίο επιτρέπει να γίνονται δεκτές οι αιτήσεις των παραγωγών και των εισαγωγέων, τουλάχιστον όταν δεν εμποδίζονται από την ανάγκη της προστασίας της υγείας. Αν υφίσταται το εμπόδιο, είναι προφανές ότι η αρμόδια αρχή θα πρέπει να το αποδείξει.

Εξάλλου, από τη δικογραφία προκύπτει ότι η έγκριση διαθέσεως στο εμπόριο των περιεχόντων χρωστικές ουσίες αυγών λουμπόψαρου δεν χορηγήθηκε διότι ούτε ο Motte ούτε οι εισαγωγείς ακολούθησαν την καθορισμένη διαδικασία.

10. Τέλος, η Επιτροπή υποστηρίζει ότι το βελγικό μέτρο δεν είναι πρόσφορο λόγω του ότι υπερβαίνει τον επιδιωκόμενο από το νομοθέτη σκοπό και, επομένως, παραβιάζει την αρχή της αναλογικότητας που έκανε δεκτή το Δικαστήριο όσον αφορά την υγεία στις αποφάσεις Sandoz και Van Bennekom (18η και 39η σκέψη). Εξίσου αποτελεσματικά και λιγότερο περιοριστικά αποτελέσματα μπορούν να επιτυγχάνονται με το να υποχρεούται ο εισαγωγέας να γνωστοποιεί στις αρχές την πρόθεσή του να διαθέσει στο εμπόριο ένα προϊόν το οποίο περιέχει τη χρωστική ουσία, όταν αυτό νομίμως παρασκευάζεται και επιτρέπεται να καταναλίσκεται στο κράτος καταγωγής.

Και στο σημείο αυτό επίσης δεν είμαι σύμφωνος: όχι μόνο διότι η απαλλαγή των εισαγόμενων προϊόντων από τη διαδικασία εγκρίσεως θα τα έθετε σε προνομιακή θέση ικανή να διαταράξει την ισορροπία της αγοράς και η οποία, σύμφωνα με τη Συνθήκη, θα ήταν αδικαιολόγητη. Το αποφασιστικό γεγονός είναι ότι με το προτεινόμενο από την Επιτροπή σύστημα υφίσταται κίνδυνος να μείνουν τα πράγματα ως έχουν ή ακόμη και να επιδεινωθούν αισθητά. Πράγματι, το σύστημα αυτό ή συνεπάγεται μια σοβαρή εξέταση με σκοπό να εξακριβωθεί αν το προϊόν είναι επικίνδυνο και τότε καταλήγει στο να μην είναι λιγότερο περιοριστικό από όσο η διαδικασία που πρόκειται να αντικαταστήσει· ή καταλήγει σε μια γραφειοκρατική διατύπωση και τότε είναι ασφαλώς ακατάλληλο για την πραγματοποίηση των επιδιωκόμενων από τον ασκούμενο επί των προϊόντων διατροφής έλεγχο. Tertium non datur.

11. Επομένως, κανένα από τα επιχειρήματα που προέβαλε η Επιτροπή δεν ανθίσταται σε μια κάπως επισταμένη εξέταση. Το αυτό ισχύει για τις παρατηρήσεις του Motte. Η αναφορά του στην υποχρέωση του « standstill » (άρθρο 32 της Συνθήκης) στερείται πράγματι βάσεως διότι η επιδιωκόμενη με το άρθρο 36 εξαίρεση αναφέρεται ρητώς σε όλες τις « διατάξεις των άρθρων 30 έως και 34 ». Το δεύτερο επιχείρημα της Επιτροπής δεν είναι λιγότερο ανακόλουθο. Οι αναλύσεις στις οποίες προβαίνει το Ανώτατο Συμβούλιο Υγιεινής του Βελγίου προκειμένου να διαπιστωθεί αν η χρήση των πρόσθετων ουσιών είναι αναγκαία, ωφέλιμη ή σκόπιμη δεν έχουν — λέγει ο Motte — καμία σχέση με την προστασία της υγείας. Ας παραδεχτώ ότι αυτό είναι αληθές. Ο Motte λησμονεί παρ' όλα αυτά ότι ο εν λόγω οργανισμός καλείται επίσης να εκτιμήσει τη βλαπτικότητα της πρόσθετης ουσίας και το βαθμό ανοχής της από τους ανθρώπους.

12. Για όλους τους προηγουμένους λόγους, προτείνω στο Δικαστήριο να απαντήσει ως εξής στο ερώτημα που υπέβαλε το όγδοο ποινικό τμήμα του Cour d'appel των Βρυξελλών, με απόφαση της 20ής Σεπτεμβρίου 1984, στο πλαίσιο της ποινικής δίκης κατά του Léon Motte από το Woluwé-Saint-Pierre:

Στο παρόν στάδιο εξελίξεως της κοινοτικής ρύθμισης επί των προϊόντων διατροφής που έχουν επεξεργαστεί με προσθήκη χρωστικών ουσιών, οι διατάξεις της Συνθήκης ΕΟΚ και το παράγωγο δίκαιο σχετικά με την ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων πρέπει να ερμηνεύονται υπό την έννοια ότι δεν εμποδίζουν ένα κράτος μέλος από το να θεσπίζει μέτρα με τα οποία απαγορεύεται, με εξαίρεση την περίπτωση που έχει χορηγηθεί διοικητική άδεια, η προσθήκη των ουσιών αυτών για τους λόγους προστασίας της υγείας που αναφέρει το άρθρο 36 της Συνθήκης, αρκεί οι λεπτομέρειες εφαρμογής να είναι οι ίδιες τόσο για τα εγχώρια όσο και τα εισαγόμενα προϊόντα και να μην επιβάλλουν, σε σχέση με τα τελευταία, επιβαρύνσεις μεγαλύτερες απ' όσο είναι αναγκαίο.

Είναι δυνατό να προβλέπεται χορήγηση άδειας κυκλοφορίας στο εμπόριο, έστω και αν η παρασκευή και η κατανάλωση των προϊόντων αυτών έχουν ήδη εγκριθεί σε άλλο κράτος μέλος. Εντούτοις, οι αρχές του κράτους εισαγωγής δεν μπορούν να απαιτούν, εφόσον δεν παρίσταται ανάγκη, τεχνικές ή χημικές αναλύσεις ή εργαστηριακές δοκιμές, εφόσον αυτά έχουν ήδη πραγματοποιηθεί σε άλλο κράτος μέλος, τα δε αποτελέσματά τους τίθενται — ή μπορούν να τίθενται κατόπιν αιτήσεως — στη διάθεση των εν λόγω αρχών.